

መሠረታዊ የሕግ ትምህርት

ለሕዲሪሕ መሠረታ
የሰው ሕይወት ሥልጠና የተዘጋጀ

ታህሳሥ 1978
አዲስ አበባ

መሠረታዊ ዩኒቨር ቲምቢርቲ

ለክዲሪኒ መሠረታ
የሰው ኃይል ሥልጠና የተዘጋጀ

ታህሣሥ 1978
አዲስ አበባ

ርዕስ

ገጽ

1. የሕግ መንገድና አመጣጥ.....	1
1.1. ሕግና ሕግተሰብ.....	2
1.2. ሕግና መደቦች.....	3
1.3. ሕግና መንግሥት.....	4
1.4. ሕግና ርዕዮተዓለም.....	6
1.5. ጥያቄዎች.....	8
2. ሕግ ከሕግተሰብ ዕድገት አኳያ.....	9
2.1. አጠቃላይ.....	9
2.2. ሰብአዊና ሕግ.....	9
2.3. ሰብአዊነት ሕግና ሰብአዊነት ሕግዊነት.....	12
2.4. ጥያቄዎች.....	14
3. የኢትዮጵያ ሕግ ተፈጻሚነት አመጣጥ፣ ዕድገትና አቅጣጫ..	15
3.1. አስከ 1855.....	16
3.2. ከ1855—1966.....	18
3.3. ከአገልግሎትና ፍጥነት በኋላ.....	19
3.4. ጥያቄዎች.....	22
4. የሕግ አፈጻጸምና 23	
ጥያቄዎች.....	28
5. የፍርድ ቤቶችና አስፈጻሚ ዘርፍ ኃላፊነትና ተገባር...	29
ጥያቄዎች.....	37

1. የሕግ ምክር ቤት አመጣጥ፡

መሀራን ለህግ የተለያዩ ትርጉም ይሰጡታል፡፡ መሀራን የሚያን ፀባርቋቸው አስተሳሰቦች የተለያዩ መደቦችና የኅብረተሰብ ከፍሎችን ጥቅሞች የሚወክሉ በመሆናቸው ለህግም ሆነ ለሚኖረውም ሌላ ማህበራዊ ከሰተት የሚሰጡት ትርጉም ቢለያይ የሚገርም አይሆንም፡፡ ይልቅ የሚገርመው ሁሉም በትርጉሙ ቢሰማሙ ነበር፡፡ በአንድ ኅብረተሰብ ውስጥ የተለያዩ መደቦችና የኅብረተሰብ ከፍሎች አሰራር ድረስ ዓለምን በተለያዩ መንገዶች መመልከታቸው የገደብ ነው፡፡ ስለዚህም የቡርድና የወዛደሩ መሀራን በሕግ ላይ አንድ ዓይነት አመለካከት ሊኖራቸው አይችሉም፡፡ የቡርድ መሀራን ሕግ ዘላለማዊ አንደሆነ፣ ሁሉን መደቦችና ኅብረተሰብ ከፍሎች አካል አንደሚያገለግልና አድላዊነት አንደሌለው አድርገው ይመለከቱታል፤ ያቀርቡታል፡፡ በአንፃሩም ማርክሳዊ መሀራን ሕግ የገዢውን መደብ ፈቃድ የሚያንፀባርቅና የዚሁን መደብ መሠረታዊ ጥቅሞችን የሚያሰጠበቅ ኗሪነቱም በአንድ በታሪክ በተወሰነ ማህበራዊ ኢኮኖሚ ሥርዓት ዕድሜ የሚወሰን መሆኑን ያመለክታሉ፡፡ በመሆኑም፡

ሕግ የበላይነት የያዘውን መደብ ፈቃድ የሚገልጽና በመንገዶች ሥልጣን የተቋቋመ ወይም የፀደቀ፣ ለተፈጻሚነታቸው ውጤት መንገዶች ያለው የአስገዳጅነት ኃይል የሆነ የበላይነት ለያዘው መደብ ተሰማሚና ጠቃሚ የሆኑ ማህበራዊ ግንኙነቶችንና ቅንጅቶችን ለመጠበቅ ለማረጋገጥና ለማዳበር የታቀዱ የመግባር ደንቦች /ግዕዛት / ስብሰባ ነው፡፡* በሚለው ይተረጎማታል፡፡

እነዚህን ስህተት በዚህ ትርጉሞቹ ሕግ መሠረታዊ ከሆኑ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ ጽንሰሐሰቦች ያለው ግንኙነት አመልክተዋል፡፡ ይህን የአተረጎሙ ዘዴ እንዲሁ ያስገደዳቸው ሕግን ከኅብረተሰብ በተለይም ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ከሆኑ ከሰተቶች

* የሕግ ፅንሰ ሀሳብ ትርጉም፡ የሕግ ህረጅና መንግሥቱ ኃ /ማርያም አርአያ "ሕግና ፍርድ"፣ 1976 ገጽ 10፡፡

ነጥሉ ማዕት የማይቻል መሆኑ ነው። ኦፍም የሕግን ምንነት በመከተል ሱን ርዕሶች አንፃር በአጭሩ ለመመርመር እንመክራለን።

- ሕግና ኅብረተሰብ
- ሕግና መደቦች
- ሕግና መንግሥት
- ሕግና ርዕዮተ ዓለም

1.1. ሕግና ኅብረተሰብ

ሕግ አይሁዶች ለሙሴ ተሰጠው እንደሚሉት ከሰማይ አይወርድም። የሕግ ምንጩ ኅብረተሰብ ነው። አንዳንድ የቡርዟ ምሁራን እንደሚሉት ማንኛውም ኅብረተሰብ የሚመነጨው ከሕግ ሳይሆን እንዲኖረው ህግ ራሱ የሚመነጨው ከኅብረተሰብ ነው። ምክንያቱም፣ ሕግ የፖለቲካ ሥልጣን የበላይነት ያለው መደብ ለርሱ" ተሰማሚና ጠቃሚ የሆኑ ማንበራዊ ገንኙ ነቶችንና ቅንጅቶችን ለመጠበቅ፡፡፡" የሚቀርቡባቸው የሥነጥበብ ደንቦች እንደመሆኑ የኅብረተሰብ እንቅስቃሴ ውጤት እንዲኖረው ኅብረተሰብ የሕግ ውጤት አይደለም። በመሆኑም ይህን አዚዛሮ መረዳት ነገሮችን ከተሰባተ አቅጣጫ መልኩት ይሆናል። በሌላ አነጋገር ሀሳብ ዊነት ነው።

ሕግ የኅብረተሰብን ማንበራዊ ኢኮኖሚ ሥርዓት ያንግባል ቃል። በመሆኑም በካፒታሊስት ሥርዓተ ማንበራዊ ውስጥ በቫሊስት ወይም የፈውዓል ሕጋዊ ሥርዓት /legal system/ ሊሠፍን አይችልም። ሕግ የማንበራዊ ኢኮኖሚ ሥርዓት ነግረውቅ ነው ሲባል ሕግ ራሱ በሥርዓት ላይ ተጽእኖ የለውም ማለትም አይደለም። በሁለቱም ዓይነቱቱ ዊነት ገንኙነት አለ። የሕግ ምንጭ ማንበራዊ ኢኮኖሚው መሆኑ አርገጥ ነው። ስቃቸው በዚህ ማንበራዊ ኢኮኖሚ ተደራጅተው ኑሮአቸውን የሚመረቱና የማንበራዊ ኢኮኖሚ ውን አድገት የሚያራምዱት ሕግን መሠሪያ በማድረግ እንደመሆኑ ሕግ በሥርዓቱ የአድገት ጉዳይ ላይ ከፍተኛ የሆነ ተጽእኖ ይኖረዋል። የሕግ ባህሪም በኅብረተሰቡ ሁኔታ የሚወሰን ሲሆን የኅብረተሰቡ የአድገት ገፊ

ጋሄ ደገም በሕጉ ሊፋጠን ወይም ሊገታ ይችላል፡፡ ለመሰላፊ ፈጣንና አጠቃቂ ለውጦች በሚከፋፈሉት ወቅት ሕጎች ለሰው ሥልጣን ከፍተኛ አስተዋጽኦ ይኖራቸዋል፡፡ መከንያቱም ማናቸውም አጠቃቂ መደብና መንገዶች ነጠረተሰብ አቀፍ የሆኑ ለውጦችን ያለሕግ በሥርዓት ማፈመድ አይቻለውምና ነው፡፡

1.2. ሕግና መደቦች

በአንድ በተሳራሪ መደቦች በተከፋፈለ ነጠረተሰብ ውስጥ ሕግ የኢኮኖሚ የበላይነት የያዘውን መደብ ጥቅም የሚያፈጸም መሆኑ ቀደም ሲል በተጠቀሰው ትርጉም ተመልክቷል፡፡ መደባዊ ነጠረተሰብ የሚደራጀው የኢኮኖሚ የበላይነት ያለውን መደብ መሠረታዊ ጥቅሞች በሚያፈጸም ሁኔታ ነው፡፡ ስለዚህም በነጠረተሰቡ ውስጥ ሰፍነው የሚገኙት መሠረታዊ ማንበራዊ ድርጅቶች፣ ገንዘብና አስተሳሰቦች ሁሉ የበላይነት የያዘውን መደብ ጥቅም የሚያገግሩ ቀሪ ሆነው እናገኛቸዋለን፡፡ ነጠረተሰቡ የሚመራበት ሕጋዊ ሥርዓትም እንደዚሁ የገዢው / ማለትም የፖለቲካ ሥልጣን የያዘውን መደብ / ጥቅሞች የሚያስከብርና የሚያገግሩበት በሌላ አነጋገር ሕግ የገዢው መደብ ፈቃድና ፍላጎት መገለጫ መሣሪያ ነው፡፡ የገዢው መደብ ፈቃድ መገለጫ ነው ሲባል የየአንዳንዱ የገዢ መደብ ማለት ሰይፈን በአጠቃላይ የዚህን መደብ የበላይነት የሚያረጋግጥና መሠረታዊ ጥቅሞችን በአጠቃላይ የሚያገግሩበት ነው ማለት ነው፡፡

አንድ መደብ የተከፋፈለ ነጠረተሰብ "የሚወከለው" በገዢው መደብ ነው፡፡ ይህ መደብ ተፈጻሚ የሆነ ታሪካዊ ሚና አስከተለውት ድረስ በመጠኑም ቢሆን የመሳሰለ ነጠረተሰቡን ጥቅሞች ያፈጸማል፡፡ ይህንን የሚያደርገው ገንዘብ መሠረታዊ የሆኑ የመደብ ጥቅሞች አስከፊ ተነካቢት ድረስ ነው፡፡ መሠረታዊ ጥቅሞችን ከማስከበር ጋር በመጠኑም ቢሆን የጠቅላላ ነጠረተሰቡን ጥቅሞች ለማስከበር የሚያስችል የገዢ መደብ ተፈጻሚ ባህሪው አስተም አድህሪ ገጽታው የበላይነት ይዟል፤ ባጠቃላይ የተፈጻሚነቱ ዘመን አጠቅቶ በታወቀ አዲስ ማንበራዊ ሥርዓት ለሚወከል ሌላ መደብ

የማሰራተኛ ወቅት ደርሷል ማለት ነው፡፡

ሕገ የገዢውን መደብ ፈቃድ ያንግባርቃል በመግለጽ ጊዜ የሕገ መንግሥት ባህሪ ለመመልከት አንድ አደንዳንድ ሕገ የሚያሰክብ ረው የገዢውን መደብ ጥቅም ብቻ ነው ለማለት አይደለም፡፡ ምክንያቱም አንድ ነጠረተኛ የመምራት ተልክ ያለው መደብ ለማንበራዊ ኑሮ አሰራር የሆኑትን አንድ ወንጀል መከላከልና የገብረገብ ደንቦችን የማሰከበር የመሰሰሉትን በሕገ መደብ ቀርጾ የሚወጣትና በሥራ ሰዓት እንዲሁ የሚደረጉ ተገባር ቸል ሊለው አይችልም፡፡ ያለ ነዚህ የመገባር ደንቦች የተደራጀ ነጠረተኛ ዘላቂነት ሊኖረው አይችልምና ነው፡፡ ከዚህም በላይ አንድ የገዢ መደብ በነጠረተኛው ውስጥ ያሉትን የሌሎችን መደቦች ጥቅሞች በተለይም፡ ጭቁን መደቦች በፖለቲካ አንጻር ለነጻነትና ለዲሞክራሲ፣ በኢኮኖሚና በማንበራዊ ጉዳይ አንጻርም ለአኩልነት፣ ለባህሰዊና ለጠቃሰዊ አድገታቸው የሚያደርጓቸውን ትግሎች በመዘንጋት ወይም በቸልታ በመመልከት የአሰተዳደር ተገባሩን ሊያከናውን አይችልም፡፡ በወቅቱ ያለውን የጋደል ሚዛን በማጤን የሌሎችን መደቦች ጥቅሞች የሚያንግብርቁ ሕጎችን ማወጣት ይኖርበታል፡፡ /የአንገሊዝ ሠራተኛ መደቦች በደረጃ ቀጭን ትግሎች ምክንያት የአንገሊዝ መንግሥት ለማወጣት የተገደዳቸው የሠራተኛ ጉዳይ ሕጎች በመመለስ ማርከስ በካፒታል በዘርዘር የጻፈውን መመልከት ለዚህ በቂ ማሰራጃ ነው፡፡ /

1.3. ሕገና መንግሥት

የሕገና መንግሥት ምንጭ አንድ የታሪክ ሂደት ነው፡፡ ይህም፡ በመጀመሪያ በጋርዮች ሥርዓተ ማንበር የታየው የመርት ዕድገት የሥራ ክፍፍልን /Division of labour ለሰከትሎ ለገልጽ ነጠረት መከሰት ምክንያት ሆኗል፡፡ ይህም ነጠረተኛ የነጠረት ባለቤት በሆኑ /ይህ የመጀመሪያው ሕጋዊ ጽንሰ ሀሳብ ነው ለማለት ይቻላል፡፡ ባልሆኑ፣ በዘባዊና ተጠቃሚ በሆኑ፣ በጥቅሉ የሚታረቁ ቅሬታ በላቸው መደቦች አንዱ

ከፊል አድርጎታል። በመሆኑም ንብረተሰቡን በአንድ አመለካከትና ሥርዓት ለመስተዳደር የማይቻልበት ሁኔታ በመፈጠሩ ገዢ መደበኛ ተጠዘባዥ መደበኛን በኃይል በመስገደዱ የሥራ ሂደትና ጠቅላላውም ማንበራዊ ኑሮ አንዲቀጥል የሚያደርግበት መሣሪያ አሰፈሳጌ ሆኖ በመገኘቱ መንግሥት የተባለው ድርጅት ተከሰተ። መንግሥትም ጠቅላላ የገዢውን መደብ ጥቅሞች ለመስጠት ከሚያሰፈልጉት መሣሪያዎች አንዱ የሆነውን ሕገን ልዩ ልዩ የመገባር ደንቦች / ሥራ ሰይሜኖች ብቻ ስለነበር ይህንኑ ተገባራዊ አደረገ። በመደብ በተከፋፈለ ንብረተሰብ ለአንዱ መደብ ብቻ የሚያደሉ ደንቦች በኃይል ሰይገሩ ተፈጻሚነት ሊኖራቸው አይችልምና የመገባር ደንቦች ሕገ የሚያሰናኙባቸው ይኸው የመንግሥት ኃይል ድጋፍ ነው።

የሕገና የመንግሥት አመጣጥ አንድ ከመሆኑም በሰይ አንደኛው ከሌላው ተነጥሎ ሊታይ አይችልም። መንግሥት ያለ ሕገ ንብረተሰብን የመመራት ተገባሩን ሊያከናውን እንደማይችል ሁሉ ሕገው ያለመንግሥት አሰፈሳጊነትም ሆነ ትርጉም አይኖረውም።

በሕገና በመንግሥት መካከል ያለው ግንኙነት ቋሚና የማይለዋወጥ አይደለም። አንድ ሥርዓተ ማንበር በሌላ በተተካ ቁጥር ከአዲሱ ሥርዓት ጋር የተጣጣመ መንግሥት ይመሠርታል። መንግሥቱም የራሱ የሆነ ሕገ ይቀርባል። በሌላ በኩል በአንድ መንግሥት የወጣ ሕገ የመንግሥቱ ተገባራት አያደጉና አየሰፉ ሲሄዱ አርሱ የመጥተት ሁኔታ ሊታይበት የሚችል መሆኑ ሊታወቅ ይገባል። ይህ በሕገና መንግሥት በመካከላቸው ያለ አንፃራዊ ነፃነት ነው።

ቀደም ሲል በነበሩት ዘመናት መንግሥት ሕጎችን ከማውጣት ይልቅ በንብረተሰቡ የሚሠራበትን ልማድ / custom / በፍርድ ውሳኔዎች አማካኝነት በማጽደቅ ተገባር ሰይ ይወሰን ነበር። ሕገን በቀጥታና በጽሑፍ የማውጣት ተገባር የበላይነቱን የያዘው ከቅርብ ጊዜ በተለይም ከቡርድ ሥርዓተ ማንበር መከሰትና መጠናከር ወዲህ ነው።

መንግሥትና ሕግ መሠረታቸው የነገረተሰብ በመደበኛ መከፋፈል አንደመሆኑ ሊኖሩ የሚችሉትም በመደብ የተከፋፈሉ ነገረተሰብ አሰባሰብ ድረስ ብቻ ነው። ማንኛውም ነገረተሰብ የሚመራባቸው የምግባር ደንቦች አንደሚያስፈልገው የታወቀ ቢሆንም፣ በመደበኛ ባልተከፋፈሉ ነገረተሰብ ገን የተለየ ፖለቲካዊ የሆነ አሰጣጥ ያይል አስፈላጊ አይሆንም። የመደብ ሥርዓተ ማኅበሮች አከትመው መደብ አልባ የሆነው የከሚኒስት ሥርዓተ ማኅበር ሲመሠረት ሕዝቦች ልዩ የሆነ መንግሥታዊ ያይል ባያስፈልጋቸው ራሳቸውን ስለሚያስተዳድሩ ሕግ አስፈላጊ አይሆንም። በመሆኑም መንግሥትና ሕግም በዚህ ወቅት አንድነት ይከሰማሉ።

1.4. ሕግና ርዕዮተ ዓለም

ቀደም ሲል አንደተገለጸው ሕግ የገዢውን መደብ ፈቃድ መግለጫ ነው። በመሆኑም መንግሥት ሕግን በሚያወጣበት ጊዜ የገዢውን መደብ ርዕዮተ ዓለም መሠረት በማድረግ ነው። ማናቸውም ሰብአዊ ድርጊት ከርዕዮተ ዓለም ውጪ ሊከናወን አይችልምና ሕግ የሚወጣቱና የሚሰፈጽሙ ተግባር ከርዕዮተ ዓለም ውጪ ሊሆን አይችልም።

ሕግ በገዢው መደብ ርዕዮተ ዓለም መሠረት የሚወጣ ከመሆኑም በላይ ርዕዮተ ዓለሙን የማስፋፋትና የማሳደግ ሚና ይጫወታል። የገዢው መደብ የተወሰኑ መሠረተ ሀሳቦችና የምግባር ደንቦች በሁሉም ዘንድ ተፈጻሚነት አንዲኖራቸው፣ ሁሉም አንዲያውቃቸውና የተገባር መመሪያው አንዲያደርጋቸው ያስገድዳል፣ በጠቃላይ ሕዝቡ ስለሕግ ያለውን ንቃተ ኅሊና Legal consciousness ማለትም፣ ሕግን ስለሚመለከቱ አስተሳሰቦችና አመለካከቶች ሕግ ስለሰው ማኅበራዊ አገልግሎትና ስለሕግ መሠረታዊ ተቋማት ያለውን ገንዘቢ፣ የማሳደጉን ተግባር ያከናውናል ማለት ነው። በመሆኑም ሕግ የገዢው መደብ ርዕዮተ ዓለም ገዢ ርዕዮተ ዓለምም አንዲሆን ይረዳል። ሕግ ርዕዮተዓለምን በማስፋፋት ረገድ የሚጫወተው ሚና ይበልጥ ገልቶ የሚታየው አንድ ነገረተሰብ ማኅበራዊ ለውጥ በሚያደርግበት ወቅት ነው። ምክንያቱም በዚህ ወቅት የተለያዩ ጉዳዮችን አሰመ

ልከቶ የሚመጡ ሕጎች የአዲሱን ሥርዓተ ማኅበር መርሆቻችና ዓለማዎች
ያሳያሉ፤ ኅብረተሰቡም ተገባራዊ እንዲያደርጋቸው ያደርጋሉና ነው።
ምንም እንኳን ሕግ የማስተማር /የገዢውን መደብ ርዕዮተ ዓለም የማስ
ፋፋት / ተገባሩን የመንግሥትን ኃይል በመጠቀም፤ ማለትም ሕግን የሚ
ጥሰ የሚቀጣ መሆኑን በማሳየት፤ የሚያከናውን ቢሆንም የሰባሊነት ኅብ
ረተሰብ ካለው ሁኔታ አኳያ ይህ በጥንቃቄ መታየት የሚገባው ይሆናል።
የቡርድ ምሁራን እንደሚሉት ሰይሆን በሰባሊነት ሥርዓት ሕግ የሚከበረው
ሕግን መጣሰ የሚያስቀጣ በመሆኑ ብቻ ሰይሆን እንዲያውም እየጎሰ የሚ
መጣው፤ ሥርዓቱ ባለው ማኅበራዊ ይዘታ ምክንያት የሚወጣው ሕግና የሕ
ዘቡ ፍላጎት የተጣጣመ ስለሚሆን በፈቃደኝነት ነው። ይህ እንደሚከበር
ራዊ ይዘታው ሰፋትና ጥንካሬ በኅብረተሰቡ ውስጥ እንዳለው ሰባሊነታዊ
አመለካከት መዳበር ደረጃ በደረጃ ይበልጥ ዕውን እየሆነ የሚሄድ ጉዳይ
ነው።

1. ሕግ ማለት ምንድነው?
2. በሕግ / Legal rules/ በሚገባው ወገኖች /Social rules/ መካከል ያለውን ልዩነት አሰረዳ?
3. ሕግ የገዢው መደብ ፈቃድ መገለጫ ነው ሲሆን ምን ማለት ነው?
4. " ሕግ ከግብረተሰብ ይመነጣል እንዲሁም ግብረተሰብ ከሕግ አይመነጥም" ሲሆን ምን ማለት ነው?
5. በሕግ በገዢው መደብ መካከል ያለውን ግንኙነት አብራራ::
6. ሕግ የገዢውን መደብ ፍላጎት ብቻ ሳይሆን የግብረተሰቡ በአጠቃላይ የሌሎችንም መደቦች ፍላጎት ያንፀባርቃል ሲሆን ምን ማለት ነው?
7. በሕግ መንግሥት መካከል ያለውን ግንኙነት አሰረዳ?
8. ያለመንግሥት ሕግ ያለህግም መንግሥት ሊኖር አይችልም ሲሆን ምን ማለት ነው?
9. የሕግን አመጣጥ ያሰረዳል፤ መንግሥት አመጣጥ ጋር ያለው መመሳሰል እንዴት እንደሆነ ገልጽ?
10. ሕግ ከመደቦች ጋር ይከሰማል ሲሆን ምን ማለት ነው?
11. በሕግ በርዕዮተዓለም መካከል ያለውን ግንኙነት አብራራ::

2. ሕግ ከነብረተሰብ አድገት አኳያ

2.1 አጠቃላይ

ሕግ ከመንግሥት ጋር የተያያዘና የማይነጣጠል ሲሆን በመንግሥትና በነብረተሰቡ አንዲሁም በግለሰብ መካከል ያለውን ግንኙነት ይወስናል። በጠቅላላ በነብረተሰቡ ወይም በሥርዓቱ ያሉት የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካና የሶሻል ግንኙነቶች ሁሉ መልክ የሚይዙት በሕግ አማካኝነት ነው።

ሕግ አንደ ፖለቲካ፣ ሮዕዩተዓለም፣ ባህል ወዘተ... የነብረተሰብ ሳዕላይ መዋቅር አንደመሆኑ ከኢኮኖሚያዊ ሁኔታዎች ዕድገት ጋር የተያያዘና አብሮ የሚያድግ ነው። ከዚህም የተነሳ አሰክ አሁን ድረስ በነብረተሰብ ዕድገት ታሪክ ውስጥ የተለያዩ ሕጎች ታይተዋል። የባሪያ አባዳሬው ሥርዓት ማኅበር የባሪያ አባዳሬ መንግሥትና ሕግ ነበረው። የፊወዳሉና የቡርደ ሥርዓተ ማኅበራትም የደራሲቸው መንግሥትና ሕግ ጋት ነበሯቸው። አሁንም በባህሉት ነብረተሰብም በባህሉት መንግሥትና ሕግ አሉት። አነዚህ መንግሥታትና ሕግ ጋት አንደሥርዓተ ማኅበሩ ይዘታቸው የተለያዩ ነው። ይህ ቀደም ብሎ በፋ ባለ መልክ የተገለጸ በመሆኑ አዚህ መድገሙ አስፈላጊ አይሆንም። በዚህ መዕረፍ ውስጥ የሚተኩረው በባህሉት ሕግ ይዘትና አንዲሁም ይኸው ሕግ ከሌሎች ሕጎች ጋር ያለውን ልዩነት በማሳየት ሰይ ይሆናል።

2.2 በባህሉምና ሕግ

2.2.1 የባህሉት አገሮች ሕግ የከሚነሱት ፓርቲዎችና የመንግሥቱን ውስጣዊና ወጣዊ ፖሊሲ ያንግባራታል። የሠርቶ አደሩንም ገንባር ቀደም ገዢነት ከማረጋገጡም በላይ ነብረተሰቡ በባህሉም በመገንባቱ ረገድ በሚያደርገው ትግል የከሚነሱት ፓርቲዎች የመሪነት ሚና አበክሮ ይገልጻል።

የባሻሌሰት ሕገ የባሻሌሰት የመርት ገንጽነትን ማቴሪያል ዊ መሠረት ያቀፈ አንደመሆኑ ሕገ የባሻሌዝምን የኢኮኖሚ መሠረትና ዕቅድ ለገሰን / መርህ የሚያረጋግጥ ነው።

የቡርዩ ሕገ ለይሰሙሉ ለሁሉም ዜጎች አኩል መብት ይሰጣል ነገር ገን ሠርቶ አደፋ ሕዝብ በአካሉ መብቶች ሊጠቀም የሚችልበት መንገድ አይቀይሰው፤ በአካሉ መብቶች ሊጠቀሙ የሚችሉ የበሰይነትን የያዘው መደብ ወኪሎችና ባለሀብቶች ናቸው። በተለምዶ የቡርዩ ሕገ መንግሥቶች የጠራዊ መብቶች መዘርዘር ከመሆን አያልፋም። አካሉ መብቶች በምን ዓይነትና አኳኑ፤ በምን ዘዴና መንገድ ተገባራዊ ሊሆኑ አንደሚችሉ የሚደረግ አንዳቸው ፍላጎት የላቸውም። ነገረተሰቡ ጌታና ሌሎች ገልተኛና ጭነኛ፤ አንዱ ሀብታምና በፖለቲካ መስክ ከፍተኛ ተደ ማጭ ሌላው ደግሞ ሁለቱንም የተነፈገ፤ በጠቃላይ በዘበቸና ተበዘበዘ ያሉበት በመሆኑና አካሉ ደግሞ አኩል ሊሆኑ አንደሚችሉ አየታወቀ የሚወጡት ሕጎች ሁሉም ዜጎች አኩል ናቸው በማለት ይደነገጋሉ።

ቡርዩዋ አፋዊ " አኩልነት" በማወጁ የካፒታሊስት ብዙበዛ የፈጠረውንና የቡርዩዋ መንግሥት ባለ ኃይሉ በመጠቀም የሚያስከብረውን አኩል ያሰመሆን ሁኔታ ለመሸፈን ሕገን አንደ መጋረጃ አድርጎ ይጠቀ ምበታል።

ባሻሌሰት ሕገ የመርት መገልገያ መሣሪያዎችን በሕዝብና በሚገነባው ይዘቷ ሥር በሚያደርግ ሰልተ ምርት መሠረት ላይ የተገነባ በመ ሆኑ በበዘበዘ ሥርዓተ ማኅበር ውስጥ ሊታሰብ የሚችል ብሔራዊ አኩል ነት ያሰገኛል።

የባሻሌሰት ሕገ የባሻሌዝምን መሠረትና መርህ ያረጋግጣል፤ የባሻሌሰትን ሥርዓትን አየጠነከረ መሄዱ የሚደግፍ ሲሆን የሠርቶ አደ ፋንና የአርቦ አደፋን አጋርነት፤ የባዎች ወንድሚሚችነትና የመሳሪው ሕዝብ ማኅበራዊና ፖለቲካዊ አንድነት ይጠብቃል።

ገን የቦቫሊስት ሕገ ዓይነተኛ ተገባሩ የሰው ልጅ በሥራው ያፈራቸው ቀባዊ ሀብቶች በቦቫሊዝም ዓላማ መሠረት በሰዎች መሀከል በቦቫሊስት መርህ መሠረት እንዲከፋፈሉ ማድረግ ነው። ስለዚህም የቦቫሊስት ሕገ የምርት ውጤቶች የመመረቱንና የመከፋፈሉን መልክ ሥርዓት የሚያረጋግጥ በቻ ሰይሆን እነዚህን ተመርኩዘ የመመሠረቱትን ማን በራዊ ገንጽነቶችን ያስከብራል፣ ያዳብራል። የዜጎች ጥቅሞችና መብቶች መጠበቃቸውን ያረጋግጣል። በከሚኒስት ሰነድግባር እንዲታነፅና የከፒታሊዝም ቅሬቶች ከጎሊናቸው እንዲወገዱ በማሰተማር ይተባበራል።

የቦቫሊስት የሀብት ይዘቷ መከሰት በሕዝቦች መካከል የወዳጅ ነትና የመደጋገፍ ስሜትን ከማሰፋፋቱም በላይ በብሔሮችና በብሔረሰቦች መካከል ያለውን አውነተኛ አኩልነት በማረጋገጥ ዓለም አቀፍ አንድነት ነና ጓዳዊ መደጋገፍን ወንድማማቾችነትንም ያጠናክራል።

የቦቫሊስት ሕገ ሰብአዊ የሆነ ሥርዓት ውጤት እንደመሆኑ የወዘደራዊ ዓለምአቀፍ ዊነትን መርህ ያጠናክራል፣ ለሰላም ለዳምክራሲና ለነፃነት ለሚታገሉ ሕዝቦች ኅብረት ያሰባሰበ ጥረት ያደርጋል።

የቦቫሊስት አገሮች ሕገ በቦቫሊስት አገሮች መካከል ያለውን የወዳጅነት ትብብርና መግባባት ላይ የተመሠረተ መደጋገፍ ቦቫሊስት ዓለም አቀፍ ዊነት / ተገባራዊ ለማድረግ ያገለግላል። በቦቫሊስት አገሮች መካከል አዲስ የሆነ ዓለም አቀፍ ገንጽነትና ቅርብ የሆነ የኢኮኖሚ ሰይገባዊና ባህሳዊ አንድነት ለመፍጠርም አስችሏል።

የቦቫሊስት ሕገ የብሔሮችን ህልውና የብሔሮችን ፍጹም የሆነ አኩልነት የሚያረጋግጥ ሲሆን የብሔሮችን የራሱ በራሱ ማሰተዳደርና ነፃ የሆነ የምርጫ መብት ያገኛል። ለምሳሌ የቦቪየት ሕገ መንግሥት በመልካም ፍላጎት ላይ የተመሠረተ፣ አኩልነት ያላቸውን የቦቪየት ሪፐብሊኮች ኅብረት በአንድ ወጥ መንግሥት ውስጥ ከመመሥረቱም በላይ የከሚኒስት ኅብረተኛ ለመገንባት ሙሉ ትብብራቸውን እና ደጋፋቸውን

የመሰጠትን ሰፊ መሰከም ዘርግ ተለቅቋል ። በሌሎችም በቫሊሶት አገሮች አንደዚህ ያለ ተመሳሳይ ሁኔታ ይታያል።

2.3 በቫሊሶት ሕግና በቫሊሶት ሕጋዊነት

በቫሊሶት ሕግ ከበቫሊሶት ሕጋዊነት ጋር በማይነጣጠል አኳኑን የተሰሰረ ነው። በቫሊሶት ሕጋዊነት የወዘአደሩ አመጣጥን ጎነትና የበቫሊሶት ገንባታ አንዳሠመር ለማድረግ የሚያስችል ዘዴ ነው። ዓለማዊው ማናቸውም የመንግሥታዊ አካሎች የመንግሥት ባለሥልጣኖችና ሠራተኞች አንዲሁም ዜጎች በቫሊሶት ሕገመንግሥቱን በዚህ ላይ ተመስርተው የወጡትን ሕጎች መመሪያዎች ያለማወሰድ በጥብቅ አንዲያከብሩ ለማረጋገጥ ነው።

በቫሊሶት ሕጋዊነት በሕጎች አማካኝነት ዕውን የሚሆን መርህ አንደመሆኑ የሕጎችን መኖር ይጠይቃል። አውነተኛ የሆነ ዲሞክራሲያዊ ሕጋዊነት ተግባራዊ አንዲሆን የአገሪቱ ሕግ እውጭ አካል ዲሞክራሲያዊ በሆነ ሁኔታ መመሥረት ወሰኝ ጉዳይ ነው።

ስለዚህም በቫሊሶት ሕጋዊነት በዜጎች መካከል አንዲሁም በዜጎችና በመንግሥት አካሎች መካከል የየሚኖረው ግንኙነት ምን ዓይነት መልክ አንደሚኖረው የሚወሰን ሲሆን ይኸውም ግንኙነት ሕግን በማክበር ለሕግ ተገዢ በመሆን መሠረታዊ ዓለማ ላይ የተመሠረተ መሆን አንዳለበት የሚያስገነዝብ ዐቢይ መመሪያ ነው።

የበቫሊሶት ሥርዓተ ማኅበር የሚጠናከርበትንና ሰፊው ሕዝብ መደብ አልባውን የኮሚኒስት ኅብረተሰብ ለመገንባት በሚያደርገው ትግል የሚያጋጥሙትን ችግሮች ተቋቁመው በድል አድራጊነት አንዲወጣ ሁኔታዎችን በማመቻቸት በቫሊሶት ሕጋዊነት ለበቫሊሶት ገንባታ መሰከት የሚያገለግል ኃይለኛና ቀልጣፋ ዘዴ ነው። በቫሊሶት ሕጋዊነት በኅብረተሰብ ውስጥ በሰዎች መካከል የሚኖረው

ገንዘብን የሰከነና የሰመረ መሆኑን ያረጋግጣል፡፡ የመንግሥት አካላት በሚገኝበት በሥልጣን እንዳይበልጥ የተሰጣቸውን ሥልጣን ዜጎችም በአንጻሩ ያሏቸውን መብቶችና ገዳታዎች ገልጽ ያደርገዋል፡፡ የመንግሥት ባለሥልጣኖችና ዜጎች መንግሥት መኖሩን ተገንዝበው የሚያከናውኑ ቅሬታዎች የዕለት ተዕለት ተገባሮች በዲሲፕሊን ላይ የተመሠረቱ እንዲሆኑ ያረጋግጣል፡፡ በንብረተሰቡ ውስጥ ሕጋዊነት እንዲሰፍን የሚያደርግ ከመሆኑ የተነሳ በቫሊዝምን ለመገንባት የሚባተፍ አያንዳንዱ ዜጋ መብቶችና ገዳታዎችን አውቆ በሕግ የተደገፈ ጥቅምቶች ተጠብቀውለት ሕግ በተጣበቀ ቁጥር ፈጥኖ እርመጃ የሚወስድ መንግሥት መኖሩን ተረድቶ በመንግሥት ላይ ያለውን እምነት ጽኑ ያደርገዋል፡፡

ነገር ግን ሕግ ከመንግሥት በላይ ሳይሆን ከዚህ የሚመነጭ እንደመሆኑ በቫሊስት ሕጋዊነትም የአንድ በቫሊስት መንግሥት የአሠራር ዘዴ እንጂ ለታሪካዊ ተልዕኮው መሰከት ዕንቅፋት ሊሆን አይችልም፡፡ ሌኒን የቦቪየት ሠራተኞችን ተገባር በሚመለከት "... በአብዮት ወቅት ሕግ ያለው ውጤትን ሳይዘነጋ ሕጋዊነት እንዲሰፍን ሥርዓት በሰው መልክ እንዲታገል ማስተማር" በማለት ያስቀመጠው በአንድ ወገን በቫሊዝምን ለመገንባት አመቺ ሁኔታዎችን በመፍጠር ረገድ በቫሊስት ሕጋዊነት አስፈላጊ መሆኑን የሚገልጽ ሲሆን በሌላ ወገን ደግሞ የፈሉን ሕጋዊነት የፈጠረው አብዮቱ ፊት መሆኑን የሚያስገነዝብ ነው፡፡ አብዮትም ፊት ገብ ባለመሆኑ ይህን ዓይነት ሕጋዊነት በወቅቱ ባሉት ማንበራጃ ፖለቲካዊ ሁኔታዎች በመወሰን አብዮቱ የተነሳበትን ታሪካዊ ተልዕኮውን ከገቡ ለማድረስ የሚያስችል ዘዴ ነው፡፡

2.4 ጥያቄዎች

1. በቫሊሶት ሕግ ከሌሎች ሕጎች የሚለይባቸው መከንያቶች ጠቁሙ?
2. ሕግ በጎብረተሰብ ያለውን ሚና በአጭሩ ገለጽ፤
3. በአፍኦዊና በተጠባጭ አካል ነት መሀል ያለውን ልዩነት በምሳሌ አስረዳ፤
4. አካል የሥራ ሁኔታ ምን ማለት እንደሆነ በመተንተን አስረዳ፤
5. የበቫሊሶት ሕጋዊነት ምን ነት በአጭሩ አስረዳ፤
6. 'የሕጎች ሕጋዊነት'ን አብራራ

3. የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ ድምጽ ማግኘት ዕድገትና አቅጣጫ

በሰጠው ደረጃ የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ ድምጽ ማግኘት ጥናት ያልተጠናቀቀ ስለሆነ ሁኔታው ቀጠላ በሥራ አፈጻጸም ፡፡ ምርመራ በሰፊ መቀጠል ይገባዋል ፡፡ በመሆኑም በዚህ ወቅት የሚቀርብ ጽሑፍ አጠቃላይና ጠቃሚ መሆኑ የገደብ ነው ፡፡

ኢትዮጵያ የብዙ ብሔረሰቦችና ማኅበረሰቦች አገር ስትሆን በተለያዩ ታሪካዊ መከፋፈሎች ሕዝቦች በተለያዩ የዕድገት ደረጃ ላይ ይገኛሉ ፡፡ ሕጋዊ ሥርዓታቸውም የሚያንፀባርቀው ይህንኑ ስለሆነ የአርባኛ የዕድገት ደረጃ አንዲሁ የተለያዩ ነው ፡፡ ለዚህም የተለያዩ ምንጮች ማለትም አከላከያዊ፣ ከርሶቲያናዊ፣ አሰላማዊና አርምኦዊ ምንጭ ያሉባቸው የሕግ ሥርዓቶች ዋነኛ መሳሪያ ሆነው የሚያገለግሉ ናቸው ፡፡ ከነዚህ ውጭ የሆኑ በተለያዩ የአገሪቱ ክፍል በአካላትና ቀጥሮ የሚገኙ ማኅበረሰቦች ማኅበራዊ ኑሮአቸውን የሚመሩባቸው የተለያዩ ልማዳዊ ሕጎችም አንዳሉ ሊዘነጋ አይገባም ፡፡

አላይ አንደተጠቀሰው የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ ድምጽ ማግኘት ስለያንዳንዱ የሕግ ሥርዓት የተሟላ መረጃ በመስጠት ረገድ ገና ብዙ የሚቀረፀው በመሆኑ በዚህ ጽሑፍ ለማየት የሚመከረው ስለሁሉም የሕግ ሥርዓቶች ሰይሆን ለኢትዮጵያ ሕግ መሠረት በመሆን ረገድ ከፍተኛውን በታሰባቸው አከላከያዊ ክርሶቲያናዊ * ምንጭ ስላለው ሥርዓት ነው ፡፡

ይህ የሕግ ሥርዓት ከርሱ አስቀድሞ የነበሩትን ሥርዓቶች በመውረስ ወይም በመለወጥ ከርሱ በኋላ የተገኙትንም በመቋቋም ወይም በማዳከም በአገሪቱ ጠንከሮ ወጥቷል ፡፡

—*አከላከያዊ ክርሶቲያናዊ የሚለው የሚመለከተው በአሁኑ ጊዜ አከላከያ የሚባለውን የሚያሳድሩ ክፍል ወይም ክርሶትናን ሰይሆን በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ ተሰፋፋ የነበረውን አከላከያዊ ክርሶቲያናዊ ሥልጣኑን ነው ፡፡

የአከሱማዊ ሥልጣኔ ከርሰናን ከመቀበሉ በፊትም ሆነ ከተቀበለ በኋላ ከአራሱ ኅብረተሰብ የፈለቀና የተሰፋፋ ሥልጣኔ የነበረው ነው። ይህ አንዳለ ሆኖ ከወጧው ዓለም ማለትም፡ ከዓረቦች፣ ከግብፆች፣ ከመካከለኛው አሰያ፣ ከግሪኮች፣ ከሮማውያኖችና ከአውሮፓውያኖች ዓለሞች ጋር የተደረገው ግንኙነት እያሌ አዳዲስ ነገሮችን ያሰገኘ መሆኑ ዕውቅ ነው። በመሆኑም የኢትዮጵያ ሕጎች አመጣጥና ዕድገት የመናየው ከዚህ ታሪካዊ ሁኔታ አኳያ ነው። ጉዳዩን በተሻለ ሁኔታ ለማየት እንዲቻል የጽሑፉ አቀራረብ በፍሬ ነገር ሰይሆን በዘመን ተከፋፍሎ ይሆናል።

3.1. እስከ 1855

ይህ ዘመን በተለይም የአከሱማ ሥልጣኔ ከርሰትናን ከተቀበለ በት ከ400 አንስቶ ያለው ወቅት የባሪያ ሥርዓትና በአብዛኛው ደግሞ የፊውዳል ሥርዓት ወቅት ነው።

የባሪያው ሥርዓት የአከሱማ ሥልጣኔ ታውቁበት የነበረውን የገደ አንቅስቃሴ ለማጠናከር፣ ለቀጥታ ሸያጭ፣ ለቤትና በኋላም ለእርሻ አገልግሎት ባሪያውን ሲጠቀሙበት፣ የፊውዳሉ ሥርዓት ደግሞ ገባሩ ከፍተኛ ልዩ ልዩ አገልግሎቶች እንዲሰጡ በፊውዳል ጦርነቶችም ተባትፎ እንዲሰለፍ አድርጎታል።

የሕገ መንግሥት የኅብረተሰቡ አጠቃላይ አንቅስቃሴና ግንኙነት እንደመሆኑ ከላይ በተጠቀሰው ወቅት የነበሩት ሕጎች የባሪያውንና የፊውዳሉን ሥርዓት በየወቅታቸው የሚጠናከሩ ሲሆኑ አብዛኞቹ ልማዳዊ ነበሩ። /የጽሑፍ ሕጎችን ያወጡ ንጉሶች በጣም ጥቂት ሲሆኑ ከነዚህ አንዱ "መጽሐፈ ሥጋዊ መንፈሳዊ" የተሰኘ፣ ስለኃይማኖት፣ ስለበዓል ቀናት፣ ስለአስተዳደር፣... የሚደነገገ ሕገ ያወጡ አፄ ዘርዓደዕ ቆላናቸው /።

በሌላ በኩል አገሪቱ ከወጪው ዓለም ሥልጣኑ ጋር ያደረገችው መተዋወቅ እንዲሁም በአገር ውስጥ የታዩ ልዩ ልዩ እንቅስቃሴዎች በሕጎች ላይ ገልፅ ለውጥ አስከትለዋል።

በዚህ በኩል በተለይ የሮማውያን ሕጎች ተፅዕኖ ያዳለበትና ለንጉሣውያን አስተዳደር አስከ 21ኛው መቶ ክፍለ ዘመን አገልግሎት ሲሰጥ የነበረው ፍትሕ-ነገሥት በዚህ ወቅት የተቀረጸ አንድ ጉልህ የሕግ ሰነድ ነው።

የአሰልጦና እንቅስቃሴ በጠቃላይና በአህመድ ገሬኝ አስተባባሪነት በተለይ የተደረገው ጥረት በአክሱማዊ ክርስቲያናዊ ሥርዓት ሰይ ያስከተለው ለውጥ በወቅቱ ከፍተኛ ነበር። የአሁኑን መለወጥ፣ የኃይ ማኖችና የትምህርት ማዕከል የነበሩ ብዙ ቤተክርስቲያኖችና ገዳማት መፍረስ የአገዛዙን ርዕዮተዓለማዊ/ኃይማኖት/መሠረት በከፍተኛ ደረጃ አናገቶታል። አንድ አህመድ ገሬኝ እንቅስቃሴ በይሆንም ፖርቱጊዞች የከቶሊክ ኃይማኖትን ለማሰፋፋት ያደረጉት ጥረት፣ የአሮሾ ህዝቦች የመረት ማሰላቀቅ እንቅስቃሴና በደረሰባት አካባቢ ያስከተሉት ለውጦች በነዚህ ሁሉ መከንያዎች በየጊዜው እነዚህን ገሬዎች ለመቋቋም በቤተመንግሥትና በቤተክህነት መሀል ይታይ የነበረው ጽኑ መተሳሰር በየወቅቱ በወጡ ሕጎች ይዘት ላይ በጉልህ የታዩ ናቸው።

የአሰልጦናን ኃይማኖት የሚያሰፋፋ ሕጎችና መመሪያዎች ወጥተዋል። ንጉሥ ሱሊኒዌስ የአሮቶደክስ ክርስትናን በማውገዝ የከቶሊክ ክርስትናን መቀበሉን ለዚህም ጋር አያይዞ በሁሉም ዘርፍ የከቶሊክ ተፅዕኖን ለማሰገባት የሚያስችል/የሚያውቅ ሕግ አውጥቷል/በኋላ የሽረው ቢሆንም/።

በዚህ ዘመን በኢትዮጵያ ሕጎች ተራክ አመጣጥና ዕድገት ውስጥ አንድ ሥፍራ ሊይዝ የሚገባው የዘመነ መሰፍንት ወቅት ነው። እንደሚታወቀው ይህ ዘመን ማዕከላዊ መንግሥት ተዳክሞ መሣፍንት ያዳለበትና

አካባቢያቸውን በራሳቸው ያስተዳደሩበት ወቅት በመሆኑ ሕጎች
"አገር አቀፍ" ጠላይ ያጡትና በዓክባቢው ይፈልቁ የነበረበት፤
በዚሁ ምክንያት የዓክፍል ልማዳዊ /ኢኮኖሚክ/ የገዳ፣ ወዘተ... /
ሕጎችና ሥርዓቶች የተጠናከሩበት ነበር፡፡

3.2. ከ1855—1966

በዚህ ክፍለ ጊዜ ውስጥ አስከ 1900 ያለው ወቅት የኢትዮ
ጵያ ሕግ አሁን ለደረሰበት ደረጃ መሠረት ጣይና መሸጋገሪያ ጊዜ
ሊባል የሚችል ነው፡፡ በዚህ ወቅት ማዕከላዊ መንግሥት አንደገና አን
ዲጠናከር፣ መንግሥታዊ መዋቅር / የሚኒስቴር መ ጤቶችና ፍርድ ቤቶች /
አንዲዘረጉ፣ የአገሪቱ ዓር ድንበር አንዲለይና በውጭም ዓለም አንዲ
ታወቅ ተደርጓል፡፡ ይህ ወቅት አገሪቱ ከአውሮፓ አገሮች ገንጽነቷ
በተለያዩ አቅጣጫዎች አንደገና አንዳለፈ የሄደበትና ከፒታሊዝም ያቆጠቀ
ጠበቅ ወቅትም ነው፡፡

አንደሚጠበቀው በዚህ ወቅት የወጡት ሕጎችም ከላይ የተጠቀሰውን
ሁኔታ የሚያንፀባርቁ ነበሩ፡፡ በተለይ ወደ ክፍለ ዘመኑ መጨረሻ ገደማ
የወጡት የምግብና የኢኮኖሚ ሕጎች * ፊውዳላዊ በሆነ ኢኮኖሚ መሠረት
ላይ የታወቁ የቡርዲህ ሕጎች ናቸው፡፡

ከ1900—1928 ከዚያም 1933—1950 አካባቢ ያለው ጊዜ
የቡርዲህ ሕጎች በብዛት የወጡት ወቅት ነው፡፡ በዚህ ጊዜ የነበረው
አጠቃላይ አንቅስቃሴ ማዕከላዊ መንግሥቱን በሚጠናከር ደረጃ በደረጃ
የአውሮፓን ሥልጣን ለማስፋፋት ጠሁሉም ዘርፍ የቡርዲህን ሥርዓት ለማ
ጠናከር /የሚያስከሩ ነበር፡፡ በመሆኑም በዚህ ወቅት የነበረተሰቡን

* በዚህ አካባቢ የወጡት የምግብና የንግድ ድርጅት፣ የአርሻ፣
የገንዘብ፣ የጉምሩክ፣ የባድር፣ ... ሕጎች የቡርዲህን ኢኮኖሚ ሥር
ዓት የሚያንፀባርቁ ነበሩ፡፡

ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ማንበራዊ፣ ባህላዊ፣ ... ሕይወት ከአንድ ማዕከል ለማስተዳደርና ለመመራት እንዲቻል የአገሪቱ ሕገመንግሥትና አድሌ ሕጎች በመጻፈቱ መልክ ተዘጋጅተው እንዲወጡ ሆኗል። ይህ ሁኔታ በልማዳዊ ሕጎች ላይ ከፍተኛ ተፅዕኖ ከማሳደሩም በላይ የፍትሕ ጠብሔር ጉዳይን የሚመለከቱ በተጠቀሰው ሕግ ውስጥ ያልተቀሩ ልማዳዊ ሕጎች ሁሉ በሕግ እንዲተሸሩም ተመልክቷል።**

ሕጎቹ ፊውዳላዊ ይዘት ያላቸው፣ የቡርዜውን ሥርዓት በብዛት የሚያንፀባርቁ ሲሆኑ አከላካዊ ክርስቲያናዊ ምንጭ ያለው ሥርዓት በሌሎች የሕግ ሥርዓቶች ላይ አይሉ መጣቱን የሚያሳዩ ናቸው።

ከዚህ በኋላ አሰከ 1966 ያለው ወቅት ከላይ የተጠቀሱት የፊውዳል ቡርዜ ሥርዓት ማጠናከሪያ ወቅት እንደመሆኑ በሁሉም ዘርፍ የማጠናከሪያ ጥረቶች ተደርገዋል። ለዚህም ተመጣጣኝ ሕጎች እንዲወጡ ሆኗል።

በዚህ ወቅት ዕድገታቸውን ጠብቀው የተካሄዱት የመደብ ትግሎች ያሰከተሉት ለውጥ የፊውደ ቡርዜውን አገዛዝ ለማጠናከር የወጡት ሕጎችን ተፈጻሚነት ችግር ውስጥ እንዲወደቅ አድርጎታል። ከጊዜ ወደጊዜ እየተካረረ የመጣው ይህ ትግል በ1966 ወደ ጤታማ ሕዝባዊ አመጽ በመሸጋገሩ የተቀጣጠለው የኢትዮጵያ አብዮት በአገሪቱ ውስጥ ያሰከተለው ለውጥ የአብዮቱን ዓላማ የሚገልጽና የሚያጠናክሩ አዳዲስ ሕጎች እንዲወጡ ጠዘቃቹ ቀደም የነበሩትን በመሸር / አድርጓል።

3.3. ከአብዮታችን ላይ ባለው በኋላ

የጊዜያዊ ወታደራዊ አስተዳደር ደርግ የፖለቲካ ሥልጣኑን ከጤ በጤ በኋላ የአገሪቱ መመሪያ የሰጣሊዝም መሆኑን ገልጾ፣ የኢትዮጵያን ሕዝብ የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካና የማንበራዊ ግንኙነቶች መሠረት ለመለወጥ በርካታ አርምጃዎች ወሰዷል። ብዙበዛን ለማስቀረት፣ በገል ተይዘው

* የፍትሕ ጠብሔር ሕግ ቁጥር 3347።

የነበሩ ትላልቅ የመጋጠሚያ፣ የመከፋፈያና አገልግሎት በጭ አንዲሁም የገንዘብ ድርጅቶች የመንግሥት አንዲሆኑ የገጠር መረትም የኢትዮጵያ በፊ ሕዝብ አንዲሆን ተደርጓል። የከተማ በታና ትርፍ ቤቶች ወደመንግሥት ተዛውረዋል። የሕዝቡን አከላከልነት ለመረጋገጥ የጓደኞች አከላከልነት አንዲታወቅ ሆኗል። በየዘርፉ የተጀመረውን አንቅስቃሴ ለማቀሳጠፍና ለማፋጠን የሚረዱ መዋቅራዊ ለውጦች ተደርገዋል። እነዚህ መሠረረታዊ ለውጦች ሕልውና ያገኙት በየጊዜው በወጡ አገባብ በሰቶች ሕጽ አማካኝነት ሲሆን በጠቃላይ በሰፊ አስራ አንድ ዓመታት ከ240 በላይ አዋጆችና ከ70 በላይ ደንቦች ወጥተዋል።

በአብዮቱ ውስጥ ነበርቱ ሕጾች ከኢትዮጵያ ትቅደም ዓለማ ጋር አሰክልተን ድረስ ሲሠራባቸው አንዲቆዩ ሲደረግም፣ መጻሕፍት ሕግጋቱ / Codes / አገሪቱ ከምትመራበት ርዕዮተዓለም ጋር ተጣጥመው አንድ ወጡ ለማድረግ የሚካሄደው ፕሮጂክት የሕጾችን የመጠረጥ ረቂቅ ለማቅረብ በማጠናቀቂያ ደረጃ ላይ ነው።

አብዮታዊት ኢትዮጵያ ለአዲሱ የፖለቲካ ሥርዓት ለመገንባት ከሚያስችሏት ቀዳሚና መሠረታዊ ሁኔታዎች ውስጥ ሁለቱን ማለትም የማሌ ፓቲ የመመሥረትና ሠርቶ አደፋን ሕዝብ በየፈርቶ በጥንካሬያማ ድርጅት ተገባባሪ ለየጊዜው የሚቀጥል ነው / አከናውኖ በስተኛውንና ለመላው ሠርቶ አደር ሕዝብ ዲሞክራሲያዊ መብቶች መረጋገጥና ለበሽሊሰት ገንባታው በተጠናከረ ሁኔታ መፈመድ ዓይነተኛ አስተዋጽኦ የሚያደርገውን የሕዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ መንግሥት /ሐዲራኢ / ለመመሥረት አፍላ አንቅስቃሴ ውስጥ ትገኛለች። በተለያዩ ጊዜ በወጡ መግለጫዎች አንደተመለከተው ይህ አንቅስቃሴ ወይም ጥረት ዕውን ከሚያደርጋቸው ጉዳዮች ውስጥ የፊት በሊኩ መንግሥትም ሆነ መላ ገብረተሰቡ የሚመራበት ሕገ መንግሥትና ሌሎችም ተዛማጅ ተቋማት አንደሚገኙ የታወቁል።

ከመሪ ፓርቲያችን ሕልውና ወዲህ የሚወሰዱት ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊ።... አርምጃዎች መሠረታቸው የጠራዊ ዲሞክራሲያዊ

አጠቃላይ በመጠናቀቅ ለሰባሊነት ግንባታ መሠረት ለመጣል ያተቀናበረ
የኢሠጥ ፕሮግራም ነው። በመሆኑም በነዚህ ሰባሊነት እርምጃዎች መከ
ገዳትና ለነርሱም ተግባራዊነት ያነሰ መሠረት ለመፍጠር የሚወጡት ሕጎች
ይዘትና አገዳሚው አቅጣጫ ሰባሊነታዊ መሆኑ ገልጽ ነው።

3.4. ጥያቄዎች

1. የአከሰላላዊ ክርስቲያናዊ መንግሥት ያለው የሕግ ሥርዓት ከሌሎች አይሉ የወጣበትን መከንያት አጠራራ፤
2. የአከሰላላዊ ክርስቲያናዊ መንግሥት ያለው የሕግ ሥርዓት አይሉ ወይም ጠንከሮ ወጣ ሲባል ሌሎች በኢትዮጵያ ኅብረተሰቡን ውስጥ ጠርቦ አይታዩም፤ ጠፍተዋል ማለት ነው? አሰረዳ፤
3. ልማዳዊ ሕጎች በአንድ ኅብረተሰብ ውስጥ ዋነኛ የሕግ ዓይነት የሚሆኑትን ሁኔታ አጠራራ፤
4. በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ በሕግና በኃይማኖት መካከል የነበረውን ግንኙነት አባይ፤
5. በኢትዮጵያ ሕጎች ዕድገት ሂደት ውስጥ ጉልህ ናቸው የሚባሉ ሁኔታዎችን ግለጽ፤

4. የሕግ አፈጻጸም ሚና

የሕግ አፈጻጸም ሥራ ቀላል አለመሆኑ የታወቀ ነው። ተግባሩ የተጣራ አስተያየትና ጥንቃቄ ይሻል። አንድ አገር የሚመራበትና የሚተዳደርበት ሕግ ለሚወጣት ስለ አገሪቷ ተጠባጭ ሁኔታዎች አበክሮ ማወቅ ከሚሰፈለጉ በላይ አገሪቷ የምትመራበትን ርዕዮተዓለም የምትራ መደባትን የዕድገት ጉዳዩና ገብ ማጤን፣ ይህንኑ ገብ እውን ለማድረግ የሚያመቻችና የሚያሰችል ስትራቴጂ በሕግ መልክ የመቅረጽ ችሎታን የሚጠይቅ ነው።

የሕግ አፈጻጸም ተግባርም ሆነ የሕግ አፈጻጸም ሚና በየሥርዓተ ማኅበሩ በተለያዩ ሁኔታዎችና ደረጃዎች ይካሄዳል።

የሕግ አፈጻጸም ሚና ጠቅላላ ባለ መልኩ ከሚቅረባችን በፊት ከዚህ ጋር በቅርብ ስለተያያዘውና ጥብቅ ገንጽነትም ስለሰጠው ስለ መንግሥትና መንግሥታዊ ዘርፎች ማየት አስፈላጊ ነው።

የቡርዜ የሥነ መንግሥትና የሕግ መንግሥት መሠረት የሆነው ንድፈ ሃሳብ "የሥልጣን መከፋፈል" (Separation of Powers) ነው። በዚህ ንድፈ ሃሳብ መሠረት የመንግሥት ተግባራት በሰሰት በታተሙ ሰውና ለሰሰት የሥራ ዘርፎች ተከፋፍለው ይታያሉ። የሥራ ዘርፍም፡

- 1 / የሕግ አወጣጥ ዘርፍ፣
- 2 / የሕግ አስፈጻሚ ዘርፍ፣ እና
- 3 / የሕግ ተርጓሚ ዘርፍ ተብለው ይጠራሉ።

አንድ ቡርዜ ሊቃውንት አባባል ሕግ አወጣጥ ዘርፍ ኅብረተሰቡ የሚመራበትን መሠረተ ሃሳቦች የያዙ ጠቅላላ ሕጎች በሚወጣት መወሰን አለበት። የሕግ አስፈጻሚ ዘርፍ ቋላሪነት ደግሞ የአካሄድን ጠቅላላ ሕጎች ድንጋጌዎች ተግባራዊ ከማድረግ አልፎ መጤድ የለበትም። የዳኝ ነቱ ወይም የሕግ ተርጓሚ ዘርፍ የሕግ አስፈጻሚ ዘርፍ ሥራውን ከሕጉ ጋር በተጣጣመ አኳኋን ማከናወኑን ማረጋገጥና በአንድ በኩል

ከዚህም መካከል በሌላ በኩል ደግሞ በዜጎችና በመንግሥት መካከል የሚነሱትን ክርክሮች የሚፈታ አካል ብቻ መሆን አለበት። በሌላ በኩል ከቡርድ ሊቀውንት መካከል አንዳንዶች በሚመለከቱት ተጠባቂ ሁኔታዎች ገፈት በአሁኑ ወቅት እነዚህ ዘርፎች ተከልሎ ከተሰጠባቸው የሥራ ክልል ባይወጡ የራሳቸውን መሠረታዊ ጠባብ የሥራ ድርሻ ብቻ እንዲያከናውኑ ማድረግ ከማይቻልበት ደረጃ ላይ የተደረሰ መሆኑን ለማመን ተገድደዋል። ሐረግ ለሰኪ የተባሉ እንግሊዝኛ የፖለቲካ ጾሀር ይህንን ሁኔታ ሲያሰረዱ የሚከተለውን ብለዋል።

" እነዚህ ዘርፎች ማግራት እንዲባይንባይ ፈርጆች አይደሉም። እሳይ የተጠቀሱት መንግሥታዊ ተግባሮች በአንድ የተወሰነ አካል ወይም በአንድ ሰው ሲከናወኑ እንደሚችሉ ለመገመት አያዳግትም። በአሁኑ ወቅት ከመኖሪያው የዲሞክራሲያዊ መንግሥት አሠራር አኳያ የእነዚህን ዘርፎች ተግባሮች በግልጽ የሚከፋፍልና የአንዳንድ ዘርፍ ሥራ ሙሉ በሙሉ ከሌለው ነጥሉ የሚያሳይ መሰያ ወይም የዳር ዲንበር መሰመር የለም። የዳናይትስ ስቴትስ ቤት / የሳይኖው ምክር ቤት / በፕረዚዳንቱ የተሰጡትን ሹመቶች የማጽደቅ ሥልጣን እንዳለው ሁሉ ሕግ አጣጣሪ ዘርፎች የሕግ ማሰራጨት ተግባሮችን የሚያከናውኑባቸው ሁኔታዎች አሉ። በተጨማሪ እነዚህ ሕግ አጣጣሪ ዘርፎች የዳኝነት ተግባሮችንም ሲያከናውኑ ይታያሉ። ለምሳሌ የእንግሊዝ ፓርላማ የታችኛው ምክር ቤት / ሐውስ ኦፍ ኮሙንስ / በሥልጣን አሰጣጥ በተገለገሉ ከፍተኛ የመንግሥት ባለሥልጣኖች ላይ ከሰ እንዲመሠረት ሲፈቅድ የሳይኖው ምክር ቤት / ሐውስ ኦፍ ሌርድስ / ጉዳዩን በዳኝነት አይቶ ውሳኔ ይሰጣል። በተለይ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ የመንግሥት የሕግ አሰራር ዘርፎች የሚያከናውኑባቸው ተግባሮች በአንድ በኩል ከሕግ ማወጣት ሥራ በሌላ በኩል ደግሞ ከሕግ መተርጎም ሥራ መለየት አስቸጋሪ የሚሆንበት ሁኔታ ተፈጥሯል። ሕግ ተርጓሚ ዘርፍ የሕግ ማሰራጨት ሥራን የሚያከናውንባቸው ጊዜያትም አሉ።"

ስለዚህ ከሳይ ለመመልከት እንደተሞከረው ማንኛውም የቡርዲዮ

መንግሥት ዘርፍ ከሌሎች ዘርፍ ላይ ሆኖ የመሠረባቸው ሁኔታዎች የተወሰኑ በመሆናቸው "የሥልጣን መከፋፈል" የሚለው አስተምህሮ /ደስትሪን / በቡርደው ሥርዓተ ማኅበር ውስጥ ቢሆን ሙሉ በሙሉ ተግባራዊ የሆነበት ወቅት አንዳልነበረ አንገንዘባለን፡፡

በማርክሲስት ሌኒኒስት ንድፈ ሃሳብ መሠረት መንግሥት ከመደበኛ ተፅዕኖ ላይ የሆነ ማኅበራዊ ከሰተት ሰይሆን በአንድ ኅብረተሰብ ውስጥ የበላይነትን የያዘው መደብ ጥቅም ማስከበሪያ መሣሪያ ነው፡፡ ቀደም ብለን አንደተመለከትነው ደግሞ በሰባሊስት አገሮች ውስጥ የሥልጣን ምንጭ በሌሎች ሠርቶ አደሩ ሕዝብ ነው፡፡ ሠርቶ አደሩ ሕዝብ በተራው ይህንን ሥልጣን በተግባር የሚተረጎመው ወኪሎች በሚገኙበት አካል አማካኝነት ነው፡፡ መንግሥታዊ ሥልጣን አንዱ ሌላውን በሚቆጣጠርበት ሁኔታ ተመጣጣኝ ጓደኛ በላቸው አካላት መካከል መከፋፈል አለበት የሚለው የቡርድ የፖለቲካ ሊቃውንት አመለካከት የሥልጣን ምንጭ በሌሎች ሠርቶ አደሩ ሕዝብ ነው የሚለውን መርህ ይዳረፈል፡፡ ስለዚህ በሰባሊስት አገሮች "የሥልጣን ክፍፍል" የሚለውን የቡርድ ሥነ መንግሥት እና ሕገ መንግሥት ፅንሰ ሃሳብ አይቀበሉም፡፡ በዚህ ረገድ በሁሉም በሰባሊስት አገሮች ተቀባይነትን ያገኘው "የሥልጣን አንድነት" የሚለው መርህ ነው፡፡ በዚህ መርህ መሠረት በማናቸውም በሰባሊስት ሀገር ውስጥ ከፍተኛውና የመጨረሻው የሥልጣን ማህደር ተመርጠው የሚመጡ የሕዝብ ወኪሎች የሚገኙበት ከፍተኛ የሕዝባዊ ውክልና አካል ወይም ብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንጉ ነው፡፡ ሌሎች መንግሥታዊ አካላት በሙሉ ከብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንጉ በታች ናቸው፡፡ እነዚህ የበታች አካላት የሆኑ የአካባቢ ሕዝባዊ ሸንጎችን / Local Organs of State Power አስተዳደርን ወይም ፍርድ ቤቶችንና የአቋቤ ሕገተቋን ያጠቃልላሉ፡፡ በግዛቶች በሰባሊስት አገሮች ከፍተኛ የሆኑት የነዚህ አካላት ክፍሎች የሚመረጡት በብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንግ ቢሆን ተጠሪነታቸውም ለዚህ አካል ነው፡፡

በማናቸውም የሰባሊስት አገር ሕገ መንግሥት ውስጥ የብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንግን ዘርዘር ሥልጣን ማሰፈር የተለመደ አሠራር ነው፡፡ በዚህ መሠረት ሕገ መንግሥትን ማፅደቅና ማሻሻል፣ መደበኛ ሕጎችን ማውጣት፡፡...

በመጀመሪያ ደረጃ ከሚጠቀሱት የሽንገው ዐቢይ ተገባራት መሀል የሚገኙ ናቸው፡፡

ከዚህ በላይ በአጭሩ የተመለከትነው በካፒታሊስትና በሶሻሊስት አገሮች ያለው የመንግሥት አወቃቀር ልዩነት በሕግ አጥጋቢነት ተገባርም ሆነ በሕግ አጥጋቢዎች ሚና ላይ የሚያስከትለው ውጤት ገልጽ መሆኑን ነው፤ ይህም በሶሻሊስት አገሮች የሕግ አጥጋቢነት ተገባር ከሌሎች መንግሥታዊ ተገባሮች ተለይቶ አርቡን ብቻ ለሚያከናውን ለአንድ አካል የተሰጠ አይደለም፡፡ ይህንን ተገባር የሚያከናውነው የሕዝቡ ተወካይ / ሸንጎ / ሌሎች የመንግሥት አካላት የሚያከናውኗቸው መደበኛ ሥራዎቻቸውንም የመከታተልና በገባቡ የመቆጣጠር ኃላፊነት አለበት፡፡

የሕግ ማውጣት ተገባር ለብቻው ወይንም ከሌላ መንግሥታዊ ተገባሮች ተጣምሮ በአንድ አካል የሚሠራ ቢሆንም የሕግ አጥጋቢዎች ሚና ሕግ በጎበረተሰብ ውስጥ ካለው ሚና ጋር በጣም የተቆራኘ ነው፡፡ ከዚህ ቀደም በላይ አንደተመለከትነው ሕግ አንደ ፖለቲካ፣ ርዕዮተ ዓለም ወዘተ. የአንድ ጎበረተሰብ የሰዕሳይ መዋቅሩ አካል ነው፡፡ በጎበረተሰቡ ሰዕሳይና ታሕታይ ማዋቅር መካከል ያለው ዲያሌክቲካዊ ግንኙነት ሰዕሳይ መዋቅሩን አንደ ውጤት ብቻ ተደርጎ መውሰድ አንደሌለበትና ሰዕሳይ መዋቅሩ በታሕታይ መዋቅሩ ላይ ለሚደረጉ ለውጦች መከንያት ሊሆን አንደሚችል ሁሉ ሕግም በታህታይ መዋቅሩ የተደረጉትን ለውጦች የሚያንፀባርቅ መሣሪያ ብቻ ሳይሆን በታህታይ መዋቅሩ ላይ ለውጥ ከሚያመጡ የለውጥ መሣሪያዎች አንደ አንፋ ሆኖ መቆጠር ይኖርበታል፡፡

ለውጥ ሊመጣ የሚችለው የጎበረተሰቡን አስተያየት በመለወጥ አድራጊታዊ ለውጦችን በማምጣት ወይንም የጎበረተሰቡን አስተያየት በመለወጥ፣ ወይንም የጎበረተሰቡን አስተያየትና የሕዝቡን አድራጊነት በአንድ ላይ በመለወጥ ነው፡፡

በዚህ የለውጥ ሂደት ሕግ ቀጥተኛና ቀጥተኛ ያልሆኑ ድርሻዎች

አሱት፡፡ ሕገ አዳዲስ የንብረተሰብ ለውጦች የሚያስከትሉትን ሁኔታዎች
ሙሉ በሙሉ ሥራ ላይ እንዲውሉና አካባቢውን ለለውጥ እንዲመች ለማድ
ረገ ይቻላል፡፡ ለምሳሌ የትምህርት ዕድል ለሁሉ እንዲሰጥ በሕገ ቢደ
ነገገ ሕጉ ለአድገትና ለለውጥ አመቺ ሁኔታ የመፍጠር አስተዋጽኦ ይኖ
ረዋል፡፡ ነገር ግን የሕገ ለውጥ የማምጣት ችሎታ በዚህ ቀጥተኛ ባል
ሆነ መንገድ ወይንም በንብረተሰብ ውስጥ ለውጥ አምጪ ኃይሎችን መቆጣ
ጠር ብቻ ባይሆን እንዳንደ ጊዜም በቀጥታ አዲስ ግዕዝ ወይም የመገባር
ደንብ / Norm / በመፍጠር ወይንም ከዚህ በፊት ተቀባይነት የነበረው
ውን አስተሳሰብ በቀጥታ ለመለወጥ የአስተሳሰብ ለውጥና የአድራጎች
ለውጥ ሊያመጣ ይቻላል፡፡ ለምሳሌ የጾታ እኩልነት በሕገ በመደንገገና
ተገባራዊ በማድረግ በንብረተሰቡ ያለውን የወንድ የበላይነት ስሜት በብ
ዛኛው እንዲለወጥና ድርጊቶችን በአዲሱ ግዕዝ መሠረት እንዲፈጸሙ ለማድ
ረገ ይቻል ይሆናል፡፡

ሕገ ለውጥ በማምጣት በኩል ያለውን ሚና እንደየግዕዙ የሚለያይ
መሆኑንና ሕገ በንብረተሰቡ ለብዙ ዘመናት ተቀባይነት አግኝተው ሲሠራበ
ቸው የቶዩ አስተሳሰቦችንና ልምዶችን ለመለወጥ ያለው ውጤትነት መገን
ዘብ ሕገ አውጪዎች በዚህ በኩል ሊጠበቁት የሚችሉትን ሚና በትክክል
ሊጠቁ ይቻላል፡፡ ውጤትነቱን በመገንዘብ ከሌሎች ለውጥ አምጪ መሣሪ
ያዎች ማለትም እንደ ትምህርትና ርዕዮተ ዓለም ከመሳሰሉት ጋር በማዛ
መድ ሕጉ አስፈላጊ ለውጦች እንዲያመጣ በማድረግ ሕገ አውጪዎች በንብ
ረተሰቡ የተከሰቱትን ለውጦች በሕገ መልክ በመቅረጽና በመመዝገብ ብቻ
ባይወሰኑ የንብረተሰቡን አስተሳሰብ የሚለውጡ ሕጎች በማውጣት በንብረ
ተሰቡ የዕድገት እንቅስቃሴ ውስጥ ቀጥተኛ ተሳታፊ በመሆን ከፍተኛ ሚና
ሊጠበቁ ይቻላሉ፡፡

1. የሕገ አፋጣኝነት ተገባር በሚገባ አንድነትና ሊያሟሉ የሚገቡ ጉዳዮችን አብራራ፡

2. በሥልጣን መከፋፈልና በሥልጣን አንድነት መሀል ያለውን ልዩነት አስረዳ፡

3. የሕገ አፋጣኝነት ሚና በሕዝባዊት ዲሞክራሲያዊት ሪፐብሊክ ኢትዮ ስያ መን መሆን አንደሚገባው አስተያየት ሰጥ፡

የፍርድ ቤቶችና አስፈጻሚ ዘርፍ

ኃላፊነትና ተግባር

የሰብላሰት ሕግን ማስከበር የአንድን አገር ሕጎች ተግባራዊ እንዲሆኑ ከሚደረግ ባሻገር የሕዝብ ፀጥታን መጠበቅን፣ ሕግ የመጣሰ አዝማሚያን ጨርሶ ማስወገድን፣ ለማንበራዊ ኑሮ ጠንቀኛና አደገኛ የሆኑ ወንጀሎችንና የሕግ መተላለፍ ድርጊቶችን መከላከልን የሚያጠቃልል ነው።

በአብዛኛው ይህ ኃላፊነት የተጣለው በፍርድ ቤቶችና በአስፈጻሚ ዘርፍ ሕሰተዳደር / ሳይ ነው። ፍርድ ቤቶች ይህን ተግባራቸውን የሚያከናውኑት ጉዳዮች /ክርክሮች / ሲቀርቡላቸው ከተፅዕኖ ነፃ ሆነው ሕጉን በመተርጎም ባለጉዳዮችን ባያገለግሉ ቀልጣፋና ትክክለኛ ውሳኔ በመስጠት ነው። ይህ የሥራ ዘርፍ በጥቅሉ የፍትህ አስተዳደር / Administration of Justice/ብሎ የሚታወቅ ነው።

በሌላ በኩል አስፈጻሚው ዘርፍ የሕግ አስከባሪነት ሥራው ወይም ኃላፊነቱ የሚያያዘው በሕግ አውጭ አካል የወጡ አካላትና ያለታዘዙ ማንበራዊ፣ ባህላዊ፣ ወታደራዊ፣ ወዘተ... ሕጎችና ሕጋዊነት ያላቸው መመሪያዎች ኅብረተሰቡ ውስጥ በየዘርፉ በትክክልና በወቅቱ ተግባራዊ ከሚደረግና መደረጉንም ከመከታተል ጋር ነው። ለአንድ ለተወሰነ ጊዜ የወጣ የአንድ አገር ዕቅድ ወይም በጀትን ሕጎች ናቸው / ተግባራዊ ማድረግ ወይም ማስፈጸም በመሰሉነት የሚጠቀሱ አካሉ በዚህ ረገድ የሚያከናውናቸው ተግባሮች ናቸው። ከዚህና ከተመሳሳይ የሥራ ድርሻቸው አኳያ በማየትም ነው አያሌ የሰብላሰት የሕግ ምሁራን መስተዳደርን "የሕዝባዊ ሸንጎ" አስፈጻሚ አካል" በሚል የሚጠሩት።

የፍትህ አስተዳደርን ማቃናት አንድ በሰብላሰታዊ ደዘት ያለው ማንበራዊ ለውጥ ከሚያተኩርባቸው፣ ደረጃ በደረጃም ከሚያሰሩባቸውና ከሚያጠናክሩባቸው ዘርፍ አንዱ ነው።

ፍርድ ቤት አንድ የፖለቲካ ሥልጣኑን የያዘው መደብ ለዓለ
ላው ገብ መቻቻ ከሚያቋቋሙት አካላት አንዱ ነው። የቡርድ ፍርድ
ቤቶች ሕግናው በሠራተኛው ሕዝብ ብዙበዛ ላይ የተመሠረተው ገዢ
መደብ ፖሊሲዎችን ማስከበርና መጠበቅ አይነተኛ ሥራቸው ነው። ሌሊን
በፋሲያ ስለነበረው የቡርድ ፍርድ ቤት ሲናገር፡ "በዛሬ ስት ፋሲያ
ያለው ፍርድ ቤት ደንብና ሥርዓት* አስከባሪ ነኝ ብሎ ሲናገር፡
ከፍን በሆነ ሁኔታ የሚቀናኙ መረገጣ፡ የሀብታሞችና የገንዘብ ሰዎች
ጥቅም ማስጠበቂያ ቀነኛ መሣሪያ መሆኑ በገሀድ ታይቷል" ብሏል።

በቦሽሊስት ገንባታ ውስጥ ፍርድ ቤቶች የፍትሕ አስተዳደር ኃላ
ፊነታቸውን ለመወጣት አንዲቸሉ የፍ ሎቶች አወቃቀር፡ ሥልጣንና አሠራር፡
አንዲሁም የዳኞችና የፍርድ ቤቶች አስተዳደር፡ ወሰን ሚና አለቸው።

በቅድመ አብዮት ኢትዮጵያ የነበሩት ፍ ሎቶች የፍትህ መሰጪያ
አካል በመሆን ፈንታ፡ ለብዙበዛ የተመቻ የዘመናት ሙገት የሚካሄድባቸው
የነገርና የቀጠሮ መፍያ መስክ በመሆናቸው፡ ሰፊው ሕዝብ ፍትሕ ፍለጋ
ዎን ያህል አንደተጉለለና ሕይወቱ አንደተናጋ የሚታወቅ ሐቅ ነው።
አብዮቱ በ1966 ዓ.ም. አንደተቀጣጠለ የፍትሕን አስተዳደር ለማሰተ
ካከል በመጀመሪያ የተወሰደው አርቃጃ የፍርድ አጣሪ ገባዴንና የዙፋን
ቸሎትን መሠረዝ ነበር። እነዚህ ተቋሞች ሲሠራዙ ተጀመረው የነበሩት
ጉዳዮች ተንጠልጥለው አንዳይቀሩ በማሰብ አብዮታዊ መንገዶች የወዘፍ
ጉዳዮች አጣሪ ከሚቱ በሚቋቋሙ ተወዘፈው የነበሩ ጉዳዮች በአጭር ጊዜ
ውስጥ ፍጻሜ አንዲያገኙ አድርጓል።

የፍርድ ቤቶች አወቃቀርና አንዲሁም የደገባን መብት አሰጣጡ
የጉዳዮችን መጉተት የሚቀንሱና ፍትሕን ቀልጠፍ ባለ መልክ መስጠት
የሚያስችል መሆን አለባቸው። በቅድመ አብዮት ኢትዮጵያ የነበረው የፍ /
ቤቶችን አወቃቀር ሰንመለከት በሕገ የታወቁት የወረዳ፡ የአውራጃ

* የሠራተኛውን ሕዝብ መብት ጥቅም የሚመለከት ደንብ ሥርዓት
አለመሆኑን ሲያሳይ ነው።

ከፍተኛ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰይ ዓዛፋን ችሎት ከጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰይ እንደመደበኛ ይገባኝ ሰላ ፍርድ ቤት ሆኖ ሲባራ የቆየ ከመሆኑም በሰይ በይገባኝ አሰጣጥ በኩልም ገደብ የሌሽ መጠን የሚሰጥ እንደነበር እንገነዘባለን። ይህ አሠራር ከዚህ በፊት እንደተጠቀመው ፍ/ቤቶች የነገርና የቀጠሮ መፍጸ አንዳሆኑ ከአደረጋቸው መከንያቶች ዋነኛ ነው ሊባል ይቻላል። ይህንን በመገንዘብ ሁኔታውን ለማረም አጠቃቀም ከፈነዳ በኋላ በይገባኝ በኩል ገደብ የሌለውን ውጤት ወረድ በአንድ በታላይ መገታት አሰረዳለን በመሆኑ ማንኛውም ክርክር በሁለት ይገባኝ ደረጃ በቻ እንዲወሰን ስለተደረገ በወረዳ የተጀመረ ከሰ በከ ፍተኛ ፍ/ቤት በአውራጃ ወይም በከፍተኛ ፍ/ቤት የተጀመረ ከሰ በጠቅ ሰይ ፍ/ቤት ውጣኔ ያልቋል። በዚህ መሠረት ጠቅላይ ፍ/ቤት በኢትዮ ጵያ የመወረባ ፍ/ቤት መሆኑ ተረጋግጧል።

በፍ/ቤት የሚቀርቡ ጉዳዮች በቶሎ ያለመቆረጥና መገንዘብ ዋና መከንያት የባለጉዳዮች መኖሪያ ለፍ/ቤቶች መራቅ ነው። በዚህ መከን ያት ባለጉዳዮች ሥልጣን ያለው ፍ/ቤት ለመፈለግ የባዙ ቀን መገንደ መጓዝ ነበረባቸው። በዚህ አንጻር ያለውን ችግር ለማቋላል በአዋጁ ቁጥር 52/68 ዓ.መ. መሠረት የፍ/ቤቶችን ሥልጣን እንደገና በማደ ሰደል ከከፍተኛ ፍ/ቤት አሰከ ወረዳ ያሉ ጉዳዮች በተቀረዱ ለበታች ፍ/ቤቶች በመደልደላቸው ሰፊው ሕዝብ የዳኝነት አገልግሎት በአካባቢው እንዲያገኝ ጥረት ተደርጓል።

ባለጉዳዩ ሕዝብ በአስተዳደር በኩል የሚታዩ ጉዳዮች ሲገጥሙት አዲስ አበባ ደረሰ መመጣት ነበረበት፤ ይህን ለማሰቀረት በየክፍለ ሀገሩ የተቋቋሙት የሕግና የፍትሕ ሚኒስቴር ተጠሪ ጽ/ቤቶችና የዐቃቤ ሕግ ጽ/ቤቶችና በማጠናከር ከዳኝነት ሥራ በተጠማሪ በየክፍለ ሀገሩ የሚነሱትን ዳኝነት ነክ ያስተዳደር ሥራ አያዩ ውጣኔ እንዲሰጣቸው ተደርጓል።

ጠቅላይ ፍ/ቤት በአዲስ አበባና በአሥመራ ከተሞች ቦቻ ይገኝ ስለነበር፤ ጉዳዩ በጠቅላይ ፍ/ቤት እንዲታይለት የሚፈልገው በሰጉዳይ ሁሉ ከፋቅ በታ አዲስ አበባ ወይም አሥመራ ድረስ መሄድ ይገደድ ነበር።

ዳኝነት ለሰፊው ሕዝብ በቅርቡና በአካባቢው ሊሰጥ እንደሚገባ በመመን የጠቅላይ ፍ/ቤት በከፍለ ሀገሩ አየተዘዋወረ በተለይም ከባድ የወንጀል ጉዳዮችን እንዲያይ ሲደረግ ቁጭቶ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ደግሞ በከፍለ ሀገሩ ቋሚ የሆኑ የጠቅላይ ፍ/ቤት ችሎቶች ተከፍተው መሥራት ጀመረዋል።

በጠቅላይ ፍርድ ቤት ደረጃ በፍራ ነገሩና በሕግ በጣም የተወሰነባቸው ለወ ደፊቱ ለበታች ፍ/ቤቶች አሠራር ጠቃሚ መመሪያ ሊሆኑ የሚችሉ ጉዳዮች በሚያጋጥሙ ጊዜ ከሰሰት በላይ በሆኑ የጠቅላይ ፍ/ቤት ሰብሳቢ ዳኞችና በከፍተኛው ፍ/ቤት ዳኞች በገባዊ ጠጋነል / እንዲታይ ሲደረግ የነበረው፤ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ጋነሱ በጠቅላይ ፍ/ቤት ሰብሳቢ ዳኞች ቦቻ በተወጣጡ ዳኞች በቋሚነት የሚሠራ ሆኗል።

ከአውራጃ ፍ/ቤት አንስቶ በሰሰት ዳኞች ይታይ የነበረው ጉዳይ ለአገልግሎት ከባድ የወንጀል ጉዳዮች ቦቻ ካልሆነ በስተቀር በአንድ ዳኛ እንዲታይ መደረጉ ለነገሩ መጓተት ምክንያት የሆኑትን ሁኔታዎች ከመሰቀረቱም በላይ አያንዳንዱ ዳኛ በሠራው ውጤት እንዲመዘን ረድቷል።

የመንግሥት መ/ቤቶችም አርሶ በርሳቸው በሚከሰሱበት ጉዳይ በከፍ/ቤት በመከራከር በወጣ ውረድ የመንግሥት የሥራ ጊዜ እንዳይበክን በማሰብ የመሰከሰዉ አስታራቂ ኮሚቴ ተቋቁሞ አገልግሎት እየሰጠ ነው። ይህ በሰባሊነት አገሮች ተጠናክሮ ያለ አሠራር ነው። በአጠቃላይ ከዚህ በላይ የተወሰዱት አርምጃዎች ፍ/ቤቶች ቀልጠፍ በለ መልክ ፍትህን የመሰጠት ጓሳፊነታቸውን ለመወጣት አመቺ ሁኔታ ፈጥረውላቸዋል።

ከዚህ ጋር አብሮ መታየት ያለበት ጉዳይ የዳኞች ነጻነትና ከተፀዕኖ ነጻ የመሆኑ ጉዳይ ነው። በሰባሊነት ሥርዓት ለግብረተሰቡ አስተማማኝ የሆነ ሁለንተናዊ ዕድገት አገዳ መሠረት የሰባሊነት ሕጋዊነት መሰረን ነው። ለዚህ ዕውን መሆን የመለው ሠርተ አደር ተሳትፎ ወሰኝ

ሲሆንም ፍርድ ቤቶች ያለቸው ደርሻ ከፍተኛ ነው። ዓኖች ዓፍትህ
 አስተዳደር ተገባራቸውን ሲያከናውኑ መመራት የሚኖርባቸው በሰባሊነት
 ሕግና ሕጋዊነት ነው። በዚህ ረገድ የሚያሳዩት ድክመት ባለ የይገ
 ባኛና አገባብ የሆነ ሥርዓት ሊሰተካከል ይገባዋል። ይህ ሆኖ ባለ
 ከዚህ ውጭ ፍርድ ቤቶች መመሪያ በመቀበልና በተፅዕኖ የፍርድ መስጠት
 ተገባራቸውን አንዳያከናውኑ ማድረግ የሰባሊነት ሕጋዊነት ተገባራዊነት
 ትን በጠቃላይም የሰባሊነት ኅብረተሰብን ገንባታ መገደብ ይሆናል።
 ይህ መርህ "የዓኖች ነፃነት" * በሚል የሚታወቅ ነው። የመርሁ
 መነሻ በዓኖችም ሆነ በኅብረተሰቡ ዘንድ የተሟላ ገንዘብ ማግኘትና
 ተገባራዊ መሆን ለሰባሊነት ሥርዓት ገንባታ ያለው ዕገዛ በሰይ አንደ
 ተጠቀሰው አጅግ ከፍተኛ ነው።

ምንም እንኳን በኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች "ነፃነት" በ1948
 ዓ.ም. በተሸሸለው ሕገ መንግሥት ቢረጋገጥም በተገባር ሲታይ በወረቀት
 ሰይ አንደተጻፈው አልነበረም። ሆኖም በ1965 ዓ.ም. በወጣው አዋጅ
 ቁጥር 323/65 የዓኖች አስተዳደር ዝግጁ መቋቋምና የዓኖች አመራ
 ረጥ፣ አገልግሎት፣ ዕድገትና ሰንበት በሕገ ተደንግጎ መውጣቱ ከፍተኛ ገመት
 የሚሰጠው ሆኖ አናገኘዋለን። ዝግጁው ቀደም ሲል ዓኖች በቻ በሚሰተ
 ዳደር ሥልጣን የነበረው ሲሆን የዐቃቢያን ሕግና የረዲስትራፎች ሥራ
 ከዓኖች ሥራ ተነጥሎ ሰለሚይታይ ይህ ዝግጁ ዓኖችን ዐቃቢያን ሕግና
 ረዲስትራፎችንም በሚሰተዳደር ረገድ ሥልጣን አንዲኖረው ተደርጎ በአ
 ዋጅ ቁጥር 53/68 ዓ.ም. ተሸሸሎ ተቋቋሟል። ይህም በመሆኑ በቃ
 ትና ችሎታ ያለው ጓደኛ በመመደብ የፍትሕ አሰጣጥን በማሸሸልና የዓኖ
 ነት ነጻነትንም በማረጋገጥ ረገድ ጠንካራ መሠረት ተጥሏል።

* በሰባሊነት አገሮች ይህ መርህ ለሰባሊነት ሕጋዊነት መዳበር
 ያለው አስተዋጽኦ ከፍተኛ መሆኑ ሰለሚታይ ከዓኖች አልፎ በፍርድ ሥራ
 ሕዝቡ የሚሰተፋባቸው መድረኮችንም አንዲጠመር ሆኗል። በሰባሊነት ኅብረት
 የመርሁ አባባል ተሰውጦ "የዓኖችና የፒፕሊስ አሰራር ነፃነት" በሚል
 ነው የሚታወቀው።

የሰባሊት ሕግ የመሰተመር ሚና በሕግ ባሸቸ፣ ዲሳሊን በጉ
ደሰቸውና ሕግ ለመጣሰ በሚያሰቡ ገለሰበቸ ለይ የተወሰነ አይደለም።
የሰባሊት ሕግ በማንኛውም ዘዴ በመጠቀም አጠቃላይ የሆነ ከሚኒስትሮ
ትምህርት ለሠርቶ አደሩ ሕዝብ መሰጠት ሲሆን የኃላፊነት ስሜትን በሽ
ሊሰት ሕጋዊነትን የማከበር ሕግና ደንብን የማሰከበር ሁኔታዎች በሕዝቡ
ውስጥ አንዲባርዱና አንዲዳገሩ ይረዳል። ከዚህም የተነሳ በዳኝነት
ሥራ አካሄድ ለሕዝብ የሚሰጥ መግለጫ በጣም አስፈላጊ ነው። የመገናኛ
ዘዴዎች የቀን ተቀን የዳኝነት ሥራን ለሕዝብ ማስተላለፍ ይኖርባቸዋል።
ይህ በፍትህ አስተዳደር አማካኝነት የሚካሄደው የመሰተመር ሥራ የተፋ
ጠነ ያደርገዋል።

በፍትህ አስተዳደር ውስጥ ሕዝቡ የሚያደርገው ተሳትፎ ፍጡቶች
ተገባራቸውን በተሟላ ሁኔታ እንዲያከናውኑና ኃላፊነታቸውም እንዲወጡ
የሚያስችላቸው በመሆኑ ሕዝቡ በፍትሕ ተገባር ለይ ያለው ተሳትፎ በሚ
ገባ በመጠናከሩ ለፍትሕ አስተዳደር መቀሰጠፍ አጅግ ጠቃሚ ከመሆኑም
በላይ የዲሞክራሲ መጠቀሙ ዕውን የሚሆንበት አንድ መድረክም ነው።

በዚህ ረገድ የኢትዮጵያ አብዮት ከፈነዳ በኋላ ለመጀመሪያ ጊዜ
የገጠርና የከተማ ነዋሪ ሕዝብ በአስተዳደርና በዳኝነት ሥራ እንዲሳተፍ
አዋጅ ቁጥር 31/1967 አስቸላውቷል።

የገጠርን መረት የሕዝብ ለማድረግ በወጣው አዋጅ ቁጥር 31/
1967 መሠረት በገበረ ማኅበር ከልል ውስጥ የሚነሳውን ከርከር ለማየት
ከገበረው መካከል በሚመረጡ አባላት አማካይነት የሚሠሩ የፍርድ ሸንጎዎች
ተቋቋመዋል። እነዚህ የፍርድ ሸንጎዎች የተቋቋሙት አነስተኛና ጥቃቅን
የሆኑ ከርከሮችን ብቻ ለማየት ባይሆን፣ በመደበኛ ፍርድ ቤቶች ቀደም
ያዋቀቸው የነበሩ አንዳንድ ጉዳዮችንም ጭምር ለማየት ነው። በተለይም
የገበረዎች ማኅበርን ለማደራጀትና ለማጠናከር የወጣውን አዋጅ ቁጥር
71/1968 የፍርድ ሸንገው በፍትሕ ብሔር የሚኖረውን ሥልጣን በፋ
በማድረግና በተጨማሪ የተወሰነ የወንጀል ጉዳዮችን ለማየት አንዲቸል

ሥልጣን ተሰጥቶታል። የገበሬው የፍርድ ሸንጌ አብዮቱ ከደረሰበት ደረጃ አኳያ ማሻሻል አስፈላጊ ሆኖ ስለተገኘ፣ በተለይም በፍርድ ሸንጌውን ሥልጣን ላይ ማሻሻያ ተደርጎባት አዋጅ ቁጥር 71/68 በአዋጅ ቁጥር 223/74 ተሻሽሎ በሥራ ላይ አየዋል ነው።

የከተማ በታና ትርፍ ቤቶችን የመንገዶች ያደረገው አዋጅ ቁጥር 47/1967 ከወሰዳቸው መሠረታዊ አርምጃዎች አንዱ በፊው የከተማ ነዋሪ ሕዝብ ዲሞክራሲያዊ በሆነ መንገድ ፊት በመረጣቸው የከተማ ቀበሌ ነዋሪዎች አማካይነት አንዲዳኝ ማድረግና ለዳኝነት ሥራ ሕዝባዊ መሠረት መጣሉ ነው። የዳኝነትም ሥራ በተወሰኑ የኅብረተሰብ ክፍሎች ብቻ የሚከናወን ተገባር ስላልሆነ ሕዝቡ ፊትን በፊት በመዳኘቱ ተገቢ በሆነ ሂስ አማካይነት ሰሕተቶችን በማረም ዲሞክራሲያዊ በህልንም በመገንባት ረገድ ረድቷል። ይህንን መሠረት ለማጠናከር የሸንጌውን የወንጀል የፍትሕነት ሥልጣን ከፍ ለማድረግ የከተማ ነዋሪዎች ማኅበራት ማጠናከሪያና የሚዘጋጁ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 104/1969 ታወጀል። ቀጥለውም የአብዮቱን ሂደት በመከተል ማጠናከሪያ አዋጁን አዋጅ ቁጥር 206/1973 አንዲተካው ተደርጓል።

ሌላው መሠረታዊ የሆነ የፍትሕ አስተዳደር ለውጥ የሠራተኛው መደብ የበላይነትን ለማረጋገጥ ከሚቻልበት መሣሪያ አንዱ የሆነው የሥራ ክርክር ከሚቷ በአዋጅ ቁጥር 64/68 አማካይነት መቋቋሙ ነው። የሥራ ክርክር ከሚቷ የወረዳ ፍ/ቤት ሥልጣን የተሰጠው መሆኑ ሠራተኛው በዳኝነትና በአስተዳደር ተገባር በቀጥታ አንዳባተፍ በር የተከፈተ፣ የሰሻ ሌላ አስተዳደርን ለማሰራጥ መሠረት የጣለ አቢይ አዋጅ ነው።*

* በበዙ ሰሻሌላት አገሮች ፒፕሊስ አሴሰርሶ፣ በሻል ክርትሶ፣ ከምረድሶ ክርትሶ በሚልና በተመሳሳይ መጠሪያ የሚታወቁ ሠራተኛው ሕዝብ በፍርድ አስተዳደር ውስጥ የሚባተፍባቸው በፊ መድረኮች ናቸው።

የሠራተኛው መደብ የበሰይነቱን የሚያረጋግጥበት ሌላ ታላቅ መድረክ በአዋጁ ቁጥር 213/74 አጣጣይነት የሠርቶ አደሩ ቁጥጥር ከሚቷዎች / በተለያዩ ሰባሊዎች አገሮች ፒኛልስ ኮንትሮል ተጠሎ ይጠራል / በየደረጃው አንዲቋቋመ መድረጉ ነው። ሠራተኛው መደብ የሀብቱ ባለቤት አንደመሆኑ የዚህ የሕዝባዊ ቁጥጥር መቋቋም ሀብቱን የሚጠብቅበት፣ የሚያሰድግበት፣ መርታሚነትን ከፍ የሚያደርግበት፣ ከታች አሰከላይ በሕግ መገዛትንና በሕግ ተጠያቂነትን ያረጋገጠ መሠረታዊ ለውጥ ነው። ለሠራተኛው መዝበራንና ብኩንነት የሚያጠፋበትና ከአስተዳደሩ ጋር በመመከከርና ሥርዓት በመቀየሩ ለሠርቶ አደሩ ሕዝብ ትመሀርት በመሰጠት በአስተዳደሩ ሥራ ሰፊ ልምድ የሚቀሰመበት መድረክ ነው። ከዚህም በላይ የተፈጸመ የመዝበራን የብኩንነት ጉዳዮችን በሚያጠፋበት ጊዜ መሠረታዊ የሆኑ አስተሳሰቦችን የሚመርጥበት ትጤት ነው።

እውነተኛ የፍትሕ አስተዳደር የኅብረተሰቡና የየአንዳንዱ ገለበጥ ጥቅም የሚጠብቅበትን ሁኔታ ማመቻቸት ይኖርበታል። የፍትሕ አስተዳደር የኅብረተሰቡን ጥቅሞች አንደሚጠብቅ ሁሉ የኅብረተሰቡ አባል የሆነውን የየአንዳንዱንም ገለበጥ መብቶችና የማይኖወጡ ጥቅሞችን አንዲያስከብር ይጠበቃል። ይህንኑ ኃሰፊነት ለመወጣት ፍጡት ሕግን በመተርጎም ብቻ ሳይወሰን መንግሥት የሚያወጣቸውን ሕጎች ከሕግ መንግሥቱ ጋር አለመዳረራቸው ወይም የሕጎች ሕጋዊነት የመመርመር ሥልጣን አንዲኖረው ያሰረዳል።

ጥያቄዎች

1. የፍርድ ቤቶች ዋና ተግባሮች ምንድን ናቸው? የአፈጻጸሙ አካላትስ?
2. የፍርድ ቤቶች አወቃቀር በኃላፊነታቸውና በተግባራቸው ላይ ያለውን ውጤት በአጭር ገለጽ፤
3. በቅድመ አጠቃቀም በደንብ አጠቃቀም የፍርድ ቤቶች አወቃቀር ያለውን ልዩነትና ውጤት በመዘርዘር አስረዳ፤
4. የፍርድ ቤቶች ነፃነት ከሰብላሳት ሕጋዊነት መጠናከር ጋር ያለውን ገንኙነት አስረዳ፤
5. የፍርድ ቤቶች ተግባሮች በሕ.ዲ.ፊ.ኢ. ምን መሆን ይኖርባቸዋል?

በተ. ሙ. ማ. ማ. ድርጅት ታተመ ።

Proudly
brought
to you
by

www.binyamhk.wordpress
com

